

ISSN:2459-1149

Article Type
Research Article

Received / Makale Geliş
09.10.2020

Published / Yayınlanma
30.11.2020

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2147>

Hüseyin Ali ŞAHİN
Milli Eğitim Bakanlığı, Adana / TÜRKİYE

Emine ŞAHİN
Milli Eğitim Bakanlığı, Adana / TÜRKİYE

Citation: Şahin, H. A. & Şahin, E. (2020). Türkiye Selçukluları zamanında Anadolu'da İslamiyet'in ve Türklüğün yayılmasında Ahiliğin rolü ve önemi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(61), 3243-3249.

TÜRKİYE SELÇUKLULARI ZAMANINDA ANADOLU'DA İSLAMİYET'İN VE TÜRKLÜĞÜN YAYILMASINDA AHİLİĞİN ROLÜ VE ÖNEMİ

ÖZET

Türkler, Anadolu'ya çeşitli zamanlarda ve çeşitli yollardan gelmişlerdir. Biz burada Türkiye Selçukluları zamanında Anadolu'da İslamiyet'in ve Türklüğün yayılmasında Ahiliğin rolü ve önemini belirteceğiz.

Türklerin Anadolu'da görünmeye başlamaları ilk kez Abbasiler döneminde, daha sonra 1071 Malazgirt Zaferi sonucunda ve 1225 yılından sonra Moğol istilası nedeniyle olmuştur.

Türk milleti, yayılma zamanlarında yabancı ve etnik gruplardan gelecek tehlikelere göğüs gerebilmek için kendini bazı kurumları kurmaya mecbur hissetmiştir. Bu kurumlardan biride Ahiliktir. Binlerce yıldan beri süregelen eski Türk kültürü, İslâm ahlâk kaideleri, tasavvuf düşünceleri bir potada eriterek Ahilik yepyeni bir kardeşlik, misafirperverlik, yiğitlik ve cömertlik anlayışını esas almıştır Anadolu'da.

Türk milletini ekonomik açıdan bağımsız hale getirmek, sanatkârlara sanat ahlâkını yerleştirmek, ihtiyaç sahibi olanlara her alanda yardım etmek, Türklük şuurunu sanatta, dilde, edebiyatta, müzikte, gelenek ve göreneklerde milli heyecan yaratıp ayakta tutmak, son olarak adalet ve hakseverlik duyguları ile misafirperverlik ve yabancılara yardım etmek amacıyla Anadolu'da Ahilik ortaya çıkmıştır.

Türkiye Selçukluları zamanında Anadolu'da, Türklerin yerleşip ve bunun sonucunda İslamiyet'in yayılışında askeri fetihlerle birlikte, bir takım boy ve soyların, Alperenlerin, Gazilerin, Abdalların, Bacıların ve Türkistan'daki Moğol istilasından sonra özellikle Ahilerin büyük rolleri olduğu bilinmektedir.

Selçuklular zamanında Ahilik, Türk göçmenlerini bir iş sahibi yaparak yerleşik hayata geçişi sağlamıştır. Bunun sonucunda Anadolu'da Türk şehirleşmeciliği çok hızlı artmıştır. Türk esnaf ve sanatkârları, aralarında sağladıkları karşılıklı dayanışma ve itimat sayesinde, bulunduğu bölgelerde ayrıcalıklı bir kuvvet haline gelerek yavaş yavaş buldukları yerlerde şehir ekonomisine sahip olmuşlardır. XIII. yüzyılın ortalarına kadar büyük çoğunlukla Türk olmayan yerli halkın tekelinde bulunan sanat ve ticaret işyerlerine Türkler de sahip olmaya, katılmaya ve dolayısıyla canlılık vermeye başlamışlardır.

Ahilik, Anadolu'da XIII. yüzyılda tarihi olayların geliştirdiği zorunluluklar sonucu ortaya çıkmıştır. Anadolu'da sosyal, ekonomik ve kültürel dengenin sağlanması amacıyla gelişip örgütlenmiştir. Ahilik, Türkiye Selçukluları zamanında Anadolu'nun Türkleşmesinde ve dolayısıyla İslamlaşmasında önemli hizmetleri olan bir Türk kurumudur.

Anahtar Kelimeler: Selçuklular, Ahilik, İslamiyet, Türklük, Anadolu.

THE ROLE AND IMPORTANCE OF AHIS IN THE EXPANSION OF ISLAM AND TURKISHNESS IN ANATOLIA DURING THE ANATOLIAN SELJUKS

ABSTRACT

Turks have come to Anatolia in various times and in various ways. Here we will specify the role and importance of Ahism in the spread of Islam and Turkishness in Anatolia at the time of Anatolian Seljuks.

The first time the Turks started to be seen in Anatolia was during the Abbasid period, later as a result of the Battle of Manzikert in 1071 and after 1225 due to the Mongol invasion.

The Turks felt compelled to establish some organisations in order to face the dangers that may come from foreign and ethnic groups in times of expansion. One of these organisations is the Ahism Community. Ahism has based on a brand new understanding of brotherhood, hospitality, valour and generosity by bringing together the old Turkish culture, Islamic moral principles and Sufism ideas in Anatolia that have been going on for thousands of years.

Ahism was emerged in Anatolia in order to make the Turkish Nation economically independent, to instil art ethics in artists, to help those in need, to create and sustain the consciousness of Turkishness in art, language, literature, music, traditions and customs, to provide hospitality with the feelings of justice and fairness and to help foreigners.

It is known that during the Anatolian Seljuk period in addition to the military conquests, some tribes and lineages, warriors, veterans, Dervishes, Sisters and Ahis especially after the Mongol invasion played a major role in the Turkish settlement and consequently in the spread of Islam in Anatolia.

During the Seljuk period, Akhism enabled the transition of a settled life by providing Turkish immigrants a job. Thereupon, Turkish urbanization in Anatolia increased very rapidly. Turkish tradesmen and craftsmen, by virtue of mutual solidarity and trust, gradually became a privileged force in their regions and gained the urban economy. The Turks started to own, participate and thus revitalize the art and trade businesses that were under the monopoly of mostly non-Turkish until the mid-13th century. Akhism emerged as a result of the necessities developed by historical events in Anatolia in the 13th century. It has been developed and organized in order to ensure social, economic and cultural balance in Anatolia. Akhism is a Turkish organisation that has important services in the Turkification and thus Islamization of Anatolia during the Anatolian Seljuks period.

Keywords: Seljuks, Ahis, Islam, Turkishness, Anatolia

1. GİRİŞ

Türkler, Anadolu'ya çeşitli zamanlarda ve yollardan gelmişlerdir. Türklerin Anadolu'da görünmeye başlamaları Abbasiler döneminde vukuu bulmuştur. Bu dönemde Türkler, Abbasi ordusu içerisinde Abbasi-Bizans mücadelelerinde Anadolu'da faaliyette bulunuyorlardı (Yazıcı, 1992; Savaş, 1995).

1071 tarihinde Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan komutasında Türk ordusu Bizans'ı Malazgirt'te mağlup etmiştir. İşte bundan sonra Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştı. Anadolu 1071'den sonra Türklerin akın halinde göçleri ile dolmaya başlamıştır (Köymen, 1998; Turan, 1998). Türkistan'dan Anadolu'ya gelen Türklerin amacı; burada kendi savaşçıları için alplik, yiğitlik gibi vasıf ve heyecanlarını uygulama alanı ve Türk göçebelerinin daha iyi bir iklime gelme ile yaylak ve kışlak aramalarıdır. Ayrıca XI. yüzyılda başlayan Oğuz Türklerinin göçleri Türk devlet adamları ve aydınları tarafından Anadolu'ya yönlendirilmiştir (Çağatay, 1997; 79).

Türklerin Anadolu'ya 1225 yılından sonraki göçlerin sebebi tamamen Moğollardır. Cengiz Han, Batı'da bulunan Harezmsahları mağlup etmiştir. Korkunç, merhametsiz bu Moğol baskınından sonra Harezm Bölgesi'nde yaşayan Türkler, Batı'ya özellikle Anadolu'ya gelmeye başladılar. Moğol saldırısından sonra Türk halkı Anadolu'ya geldiğinde ilk göçlerle yani daha önce gelmiş olan Türk soydaşlarından farklı yanları vardı. Daha önce gelen Türklerin çoğu göçebe, savaşçısı ve hayvan yetiştiricisi olduğu halde Moğol saldırısından sonra gelenler, zengin tüccarlar ve sanatkârlar idi. XIII. yüzyılın başlarında Anadolu'ya gelen Türkler, hızlı ve doğrudan doğruya geldikleri için dil, şiir, müzik ve hatta dini töre ve gelenekleri ile tamamen ırkı ve milli özelliklerini koruyorlardı. Bunların büyük çoğunluğunun Harezm Bölgesi şehir ve kasabalarının esnaf ve sanatkârlarıdır. Çünkü bu Türk göçlerinden sonra Anadolu'da ve İran'da ticarete ve sanatta büyük bir canlanma olmuştur (Çağatay, 1997; 47-48).

Moğol saldırısı o denli ani oldu ki, Türkler Anadolu'ya koşuştular, her şeylerini yani maddi ve manevi bütün varlıklarını Anadolu'ya getirdiler ve böylece sanat ve ticari faaliyetlerini sürdüreceklerdi (Çağatay, 1997; 80). Türkistan'dan gelen esnaf ve sanatkârların Anadolu'da ne geçimlerini temin edecek bir iş yeri ne de başlarını sokabilecek bir evleri vardı. Moğol saldırısından kaçan Türkler, çok farklı sosyal yapılara sahiptiler. Yerleşik hayat tecrübesine sahip olan şehir halkı ile henüz aşiret değerlerini koruyan dolayısıyla yerleşik hayatlarını yadırgayan Türkler aynı yerde toplandıklarından aralarında mücadele başlıyordu. Ayrıca yerleşik hayata geçmiş olan bu Türkler arasında inanç yönünden de bir birlik yoktu. Çünkü büyük çoğunluğu İslâm dinini kabul etmesine rağmen aralarında Gök Tanrı inancını (Ceylan, 1998;180-203) bir türlü bırakmayan Türkler de bulunmaktaydı (Demir, 2000; 9).

2. ANADOLU'DA AHİLİĞİN ORTAYA ÇIKIŞI

2.1. Ahiliğin Ortaya Çıkış Sebepleri

Bu çağlarda Anadolu'da sanat ve ticaret yerli Bizans halkının elinde bulunuyordu. Türk meslektaşlarına hiçbir hayat hakkı tanımıyordu. İşte bu sebepten dolayı sanatkâr ve tüccar Türklerin yerli tüccar ve sanatkârları karşısında tutunabilmeleri, aralarında teşkilatlanıp dayanışma sağlamalarını gerektiriyordu (Çağatay, 1997; 48, 86).

Anadolu'ya gelen Türklerin çoğu göçebe idiler. Göçebeliğe alışmış olan bu Türkleri iş ve meslek sahibi yaparak yerleşik hayata geçişleri sağlanması gerekiyordu (Bayram, 1981; Özkan, 1997).

Anadolu'da Moğolların yapmış oldukları zulümlerden halk bıkmış, dayanamıyor ve sonunda isyan ediyordu. Bu sırada Ahi Evren, esnaf ve sanatkârı bir birlik altında toplayarak; Türk halkını ekonomik durumunu yükseltmek, başkasına el açmadan, alın teriyle, şerefiyle yaşamının yollarını bir sanat ve meslek sahibi yaparak göstermek istiyordu. Aynı zamanda dini kullanarak halkı sömüren çıkarıcıların sarkıntılıklarından da korumak istiyordu (Çağatay, 1997; 83, 84).

Anadolu'ya gelen sanat erbabı kişileri himaye etmek, sanatlarını icra etmelerine imkân vermek ve bunların arasında ilişkileri düzenlemek gerekiyordu (Bayram, 1981; Özkan, 1997).

Anadolu'ya gelen Türk milleti kendi aralarında sosyal gruplara ayrılmıştı. Birinci grup; yerleşik hayata alışmış, İslâm dininin kurallarına uymuş olan devleti yönetenler ile zenginlerden meydana geliyordu. İkinci grup ise; İslâm'ı henüz kabul eden; fakat aşiret değerlerini ve Gök Tanrı inançlarını sürdüren grup idi. İşte Ahi Teşkilâtı, Anadolu'da Türk milletinin içine düştüğü bu sıkıntılardan kurtarmak amacı taşıması, Ahiliği kuran diğer bir etkidir (Demir, 2000; Ekinci, 1990).

Esnaf ve sanatkârlar, ülkeye yapılacak yabancı saldırılarında devletin silahlı kuvvetleri yanında savaşmak ve ayrıca iç güvenliği sağlamak için doğruluk, ahlaklılık çerçevesi içinde zorbalara, haksızlara karşı gelmek ve adaletin sağlanmasını amaçlamaları Ahi Teşkilatı'nın kurulmasındaki diğer bir etkidir (Çağatay, 1997; 85).

Türkler, İslâmiyet'i kabul etmeden önce kendi kültürlerinde bulunan ve Akıllık adı verilen kahramanlık, yiğitlik ve cömertlik ülküsü İslâmiyet'i kabul ettikten sonra da İslami ahlâk ve değerlerle geliştirerek devam etmiştir. Dolayısıyla Türk Milleti kültüründeki Akıllık, İslâmiyet'in kabulünden sonra Ahi adını alarak mahiyetini ve amaçlarını değiştirmiştir (Bayram, 1981; 131-133). Diyebiliriz ki Ahiliği doğuran bir sebep de Akıllık'tır.

Ahi Teşkilatı'nı doğuran diğer sebepler de şunlardır (Çağatay, 1997; Gülerman, 1993): Türk milletini ekonomik açıdan bağımsız hale getirmek, sanatkârlara sanat ahlâkını yerleştirmek, ihtiyaç sahibi olanlara her alanda yardım etmek. Türklük şuurunu sanatta, dilde, edebiyatta, müzikte, gelenek ve göreneklerde milli heyecan yaratıp ayakta tutmak, son olarak adalet ve hakseverlik duyguları ile misafirperverlik ve yabancılara yardım etmektir.

2.2. Ahiliğin Anadolu'da Ortaya Çıkışı

Türk milleti, yayılma zamanlarında yabancı ve etnik gruplardan gelecek tehlikelere göğüs gerebilmek için kendini ve bu benzeri kurumları kurmaya mecbur hissetmiştir (Abuşoğlu, 1972; 34). Bu kurumlardan biri de Ahiliktir. Binlerce yıldan beri süregelen eski Türk kültürü, İslâm ahlâk kaideleri, İbn-i Sina ile Farabi'nin akılcı felsefeleri, Hoca Ahmet Yesevi, Ahi Evren, Mevlâna, Hacı Bektaş-ı Veli ve Yunus Emre'nin tasavvuf düşünceleri bir potada eriterek Ahilik yepyeni bir kardeşlik, misafirperverlik, yiğitlik ve cömertlik anlayışını esas almıştır (Demir, 2000; 5-11).

Türkiye Selçukluları zamanında devlet, vatandaşın eğitimi ve öğretimi ile yakından ilgilenmiştir. Devletin Ahi ve Bacı Teşkilatlarının kuruluş ve gelişmesine destek olması, bu politikanın icabıdır. Ahi Evren, devletin himaye ve desteğinde insanları çeşitli sanatlara yönelterek, göçebe Türkmenlerin yerleşik hayata geçmesini sağlamıştır. Ahi Evren bir yandan da kendisi de bir sanatkâr olarak debbağlık mesleğini bizzat icra etmiştir. Böylece Ahi Evren sanatını topluma yaymış, dericilerle birlikte diğer sanat kollarına mensup insanları Ahilik adı verilen organizasyon içinde toplamıştır. Bir yandan da gerçek bir halk filozofu olarak bu sanat ocaklarında çalışan yamak, çırak, kalfa ve ustaların dini eğitim ve öğretimleri ile yakından ilgilenmiştir. Bu demektir ki, Ahi Evren'in eğitimci özelliği de Ahilik'in kurulmasında önemli rol oynamıştır (Bayram, 1981; 138-139).

Moğol istilası ve bazı iç isyanlar sebebiyle Anadolu'da Müslüman Türklerin birliği bozulmuş ve halk önemli ölçüde tedirgin olmuştur. İşte böyle bir buhran döneminde halkı birbirine sevdiren ve yeniden birliği kuran manevi liderler ortaya çıkmıştır. Mevlâna, Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli ve Ahi Evren bunlardandır. Ahi Evren bu rolünü, esnafın birlik ve beraberliğini, zaviye ve tekkeleri birer meslek kuruluşları haline getirerek oynamıştır (Akgündüz, 1999; 35).

Anadolu'da Ahilik, Doğudaki Moğol saldırılarından ve bunun sebep olduğu Anadolu'ya Türk göçlerinin başlamasından hemen sonra kurulmuştur. Diğer taraftan deri işçilerinin ve Ahilik'in piri Ahi Evren Anadolu'ya gelişi de bu zamanlara rastlamaktadır. Ahilik hususunda araştırma yapan bütün âlimler, Anadolu'da Ahilik kuruluşunda Ahi Evren'in başlıca rolü olduğunda birleşmektedir (Çağatay, 1997; 49). Ayrıca Ahilik'in doğuşunda prensipleri üzerinde yabancı kurumların tesirlerinden bahsedilmektedir. Burada kesinlikle söylenmesi gereken bir cümle şudur: Ahilik tamamen Türklerin kurmuş olduğu bir kurumdur.

Ahilik, Türk milletinin sanat ve ticaret kuruluşlarına çeki düzen veren, yerli esnaf ve sanatkârlarla rekabeti sağlayan ve gerektiğinde savaşa hazır duruma getiren bir kuruluş olarak ortaya çıkmıştır (Özkan, 1997; 43). Ahilik, Anadolu'da XIII. yüzyılda tarihi olayların geliştirdiği zorunluluklar sonucu ortaya çıkmış ve Anadolu'da sosyal, ekonomik ve kültürel dengenin sağlanması amacıyla gelişip örgütlenmiş bir Türk kurumudur (Çağatay, 1997; Özkan, 1997).

2.3. Ahiliğin Gelişmesi

Ahi Teşkilatı'nı oluşturan kitleler, yerleşik hayata ve İslâm medeniyetine geçiş gibi büyük değişmeler içinde yerlerini almaya başladıktan sonra yavaş yavaş köylü, asker ve özellikle de esnaf ve sanatkâr olarak topluma karıştıkça, Ahi Teşkilatı'nın daha belirgin hale geldiği, sürekli ve kararlı bir yapı kazandıkları görülmektedir. Bu değişim sonucunda, toplum içinde göçebe örf ve âdetin devamı olarak ortaya çıkan Ahi Teşkilatı, bundan böyle, özellikle, esnaf ve sanatkâr birlikleri oluşturmaya başlayacaklardır. Böylece Ahi Teşkilatı gelişimlerin belli bir noktasından itibaren esnaflaşma ve sanatkârlaşma sürecine girmişler, bu da Ahi Teşkilatı'nın bundan böyle esnaf ve sanatkâr teşkilatı olarak gözükecektir. Ahlaki ve siyasi fonksiyonlarla sorumlu olan Ahi Teşkilatı'nın bu yapısal dönüşümü, Ortaçağ şehir ekonomisi ile ilgili zorunluluklarının Anadolu'da geçerli olduğunu göstermesi bakımında önem taşımaktadır. Bu zorunluluk, şehirlerin belli sayıda köy ve kasabalardan ibaret hinterlandına, ticari idari hizmetlerle birlikte mamul eşya sağlamaları olarak söylenebilir (Güllülü, 1977; Gülerman, 1993).

Türkiye Selçukluları döneminde Anadolu şehir yapısı bakımından etnik unsurun temelini yayla hayatına ve obalar halinde cemaatleşen Türkmenler (Oğuzlar) oluşturuyordu (Akdağ, 1999; 10-11). Türkmenlerin şehir hayatının gereği olan koşulları o dönemde henüz yerine getiremediğinden Bizans'tan devralınan başlıca şehirlerde Türkmenlerin nüfusunun yavaş arttığı görülmektedir (Güllülü, 1977; Gülerman, 1993). Buna rağmen, meydana gelen iktisadi canlılık ve Doğu ile Batı arasında gelişen kervan ticareti sebebiyle yeni doğmaya başlayan şehirlerde Türk nüfusu esas kitleyi oluşturmaktadır (Akdağ, 1999; 13). Böylece, ilk Türk topluluğu Rum-Bizans şehirlerine gelip yerleşen Türkmenler ile Türk-İran medreselilerinden teşekkül etmiş bulunmaktaydı. Bu ilk şehir topluluklarından ekonomik hayat tümüyle azınlığı oluşturan ve içinde bulunduğu topluma hizmet eden Hıristiyan halkın elindedir (Güllülü, 1977; Gülerman, 1993).

Yukarıda belirttiğimiz şehirlerde yeni kurulmuş Ahilik'in de dahil olduğu Türkler, henüz yoğun tüketici durumundadırlar. Türk şehir topluluğunun tüketici olmaktan çıkışı, genellikle zengin ya da büyük toprak sahibi kişilerin etrafında ortaya çıkan Ahilik'in, esnaflaşma ve sanatkârlaşma süreci içine girmeleri ile alakalıdır. Bundan dolayı bu dönüşüm bir taraftan Ahilik'in yapısını etkilerken, bir taraftan da Ahilik'e yeni fonksiyonlar kazandırmıştır (Güllülü, 1977; Gülerman, 1993). Bu dönüşümü meydana getiren unsurlardan biri yerleşik hayat tarzından ve Ortaçağ şehir ekonomisinden doğan zorunluluklar, bir diğeri de XIII. yüzyıl Selçuklu dönemi Anadolu'sunda Türk şehir topluluğunun en geniş kesimi olan Ahi Teşkilatı'nın melâmet ideolojisinin bir gereği olan, herkesin kendi emeği ile yaşaması, teşkilatı cemaat yapısından sıyrarak menfaat yapısı birliğine doğru gelişmesine sebep olmuştur.

Yukarıda belirttiklerimize dayanarak, eldeki sınırlı bilgilere rağmen, Ahi Teşkilatı'nın esnaflaşma ve sanatkârlaşma sürecine girmelerinin, Türklerin şehir ekonomisine katılmaları, olayın diğer bir yüzünü oluşturduğunu söylememiz mümkündür. Böylece Ahi Teşkilatı'nın esnaf ve sanatkâr birlikleri haline dönüşmeleri oranında Anadolu'daki şehirlerde ekonomik hayat da Türklerin eline geçmiştir. Hatta Türkiye Selçukluları döneminde Anadolu'da meydana gelen büyük ekonomik gelişme bir bakıma Ahilik'in yapısındaki bu değişiklik kuşkusuz Türk toplumunun sosyal yapısına da etki etmiş ve değişikliğin sonucunda göçebe hayat tarzından yerleşik hayata geçişi sağlamıştır (Gülerman, 1993; 34).

Ahilik'in gelişmesinin temel nedenlerinden biri de 1243 yılında Türkiye Selçukluları ile Moğollar arasında yapılan Köseadağ Meydan Muharebesi sonucunun yarattığı otorite boşluğudur. Denilebilir ki, bu savaş sonucunda Moğolların Anadolu'yu kasıp kavurmaları, Ahilik felsefesinin gelişip yücelmesinde önemli etkenlerden biridir (Gülvaaboğlu, 1991; 72- 76).

Moğol baskısının Anadolu üzerinde çökmesi üzerine ortaya çıkan yeni durumda, teşkilatlanmış sosyal birlikler olarak Ahilik, bir kısım siyasi, dini, sosyal, ekonomik ve milli fonksiyonlar yüklenmiştir. Ayrıca bu dönem Anadolu'sunda görülen milli öze bağlanma faaliyetleri dolayısıyla, Ahilik sosyal alanda kendiliğinden ön plâna çıkmıştır (Gülvaaboğlu, 1991; 72-76). Ahi Teşkilatı, Köseadağ

Muharebesi ve sonucunda oluşan Moğol felaketinin getirdiği sosyal ve siyasal ortamda daha çok gelişme imkânı bulmuştur.

3. ANADOLU'NUN TÜRKLEŞMESİNDE VE İSLÂMLAŞMASINDA AHİLİĞİN OYNADIĞI ROL

Anadolu'da, daha sonra da Rumeli'de Türklerin yerleşip ve bunun sonucunda İslâmiyet'in yayılışında askeri fetihlerle birlikte, bir takım boy ve soyların, Alperenlerin, Gazilerin, Abdalların, Bacıların ve Ahilerin büyük rolleri olduğu bilinmektedir. Bu teşkilâtlar içinde özellikle Ahilerin çok ayrı bir yeri bulunmaktadır (Cumbur, 1986; 87). 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır. Bunun sonucunda Türkistan'dan göç eden Türkler, fethedilen topraklarda yerleştirilmeye başlanmıştır. İşte Ahi Türkmenlerin özellikle Türkistan'daki Moğol istilasından sonra yeni fethedilen toprakların Türkleştirilmesine ve İslamlaştırılmasında önemli rolleri bulunmaktadır (Demir, 2000; 89).

Yukarıda saydığımız teşkilâtlar, Anadolu'nun doğusundan batısına kadar ya kendiliklerinden boş yerlere gelip yerleşmişler ya da sürülüp yani mecburi yerleştirilmişlerdir (Cumbur, 1986; 87). Türkistan'dan Anadolu'ya gelen Türkler, ekseriyetle göçebelerdir. Bu sebeple göçebe Türkler, yayla hayatını Anadolu'da da sürdürüyorlardı. Şehirler de ise daha önce belirttiğimiz gibi İranlılar, Rumlar, Ermeniler ve yerleşik hayata alışık olan Türkler bulunuyorlardı (Çetin, 1990; 242). Türkmenlerin yayla hayatına çok düşkün olmaları, Selçuklu Anadolu'sunda Bizans'tan alınan şehirlerde Türkmen nüfusunun çok yavaş artmasına sebep olmuştur. Fakat Anadolu'da yeni kurulan şehirlerde meydana gelen ekonomik canlılık ise Doğu ile Batı arasındaki kervan ticareti dolayısıyla, Türk nüfusu ahalinin esas kitlesini teşkil etmekteydi (Akdağ, 1999; 15). İşte bu yayla hayatına alışmış olan Türkleri yerleşik hayata geçişlerinde Ahilerin önemi küçümsenmeyecek ölçüdedir (Çetin, 1990; 242).

Bilindiği gibi şehirde yaşama, insanlara bir meslek sahibi olması zorunluluğu gerektirir. İşte Ahi Teşkilâtı, ilk etapta Türkleri bir meslek, özellikle sanat sahibi yaparak şehir hayatına geçişini ve bu hayata uyumunu sağlamıştır. Moğollar, Kayseri'yi yağmaladıklarında burada bir debbağlar çarşısı, bir örgücüler mahallesi, bakırcılar çarşısı bulunmaktaydı. Bu yerler Ahilerin ve Bacıların işyerleriydi. Daha bunun gibi birçok kasaba ve şehirlerde Ahi işyerleri Türklerin yerleşik hayata yani şehirlere yerleşmelerini sağlıyordu (Çetin, 1990; 242). Böylece Türkistan'dan Anadolu'ya gelen Türkler, Ahiler tarafından ilk önce bir meslek sahibi yapılıyor ve daha sonra şehirleşmelerini sağlamış oluyorlardı.

Anadolu'ya gelen Türkler arasında şehir hayatına alışık insanlar da bulunmaktaydı. Anadolu'ya gelen Türkler arasında yerleşik hayata alışık olanlar şehirlere, göçebe usûlü devam ettirenler ise alışık oldukları iklimlere uygun bozkırlarda yaşıyorlardı. Bir de Ahi Teşkilatı'nın muhtevasında bulunan yamaklık, çıraklık, kalfalık ve ustalık münasebetleri ile inanç ve töreleri Anadolu'da Türkler arasında fedakârlık, yardımlaşma, cömertlik, misafirperverlik, yiğitlik, işin ehli olma ve kahramanlık gibi vasıflarla Anadolu Türklüğünü birbirine yaklaştırıyor ve kaynaştırıyordu (Çetin, 1990; 242-243). Ayrıca ellerinde mali güçleri ve imkânları olanlar yalnız yerleşmekte kalmamışlar gelenin, gidenin, kimsesizlerin, seyyahların, kendileri gibi Türkistan'dan gelen soydaşlarına konaklama imkânı vermesi ve yiyip içip, birkaç gece konaklamaları için konukları olan zaviyeler inşa edilmiştir. Böylece bu tesislerin çevresinde zamanla Türk köyleri, çiftlikleri, kasabaları ve küçük şehirler meydana gelmiştir (Cumbur, 1986; 87).

Anadolu'ya 1225 yılından sonra Moğol istilası sebebiyle göç eden Türkler arasında önemli miktarda sanat ehli bulunmaktaydı. Bu kişiler geldikleri Anadolu'da bulunan Hıristiyan esnaf ve sanatkârlarla burada tutunabilmesi için mücadele etmeleri gerekiyordu. Asırlardır Anadolu'nun iktisadi hayatında söz sahibi olmuş bu kişilerle mücadele etmenin kolay olmayacağı gün gibi ortadaydı. İşte Ahilik, Anadolu'da yayla hayatı yaşayan Türkmenleri bir meslek ve sanat sahibi yaparak yerleşik hayata çekerken, bir yandan da bu ülkeye yeni gelen Türk sanatkârlarını da bünyesine alıp, onları Hıristiyan sanatkârlara karşı desteklemiş oluyordu. Böylece, Türklerin çalışma hayatı düzene giriyor ve aynı zamanda rakiplerine karşı kendilerinde mücadele azmi buluyorlardı (Çetin, 1990; 243).

Türklerin Anadolu'da şehir ekonomisine hakim olmaları ve bu hakimiyeti yaygınlaştırmaları sonucunda Ahilik, esnaflaşmayı ve sanatkârlaşmayı sağlayarak, Türklerin şehir ekonomisine katılmalarını sağlamıştır. Bundan dolayı diyebiliriz ki Ahilik esnaf ve sanatkâr birlikleri haline dönüşmesi oranında Anadolu şehirlerindeki ekonomik hayat Türklerin eline geçmiştir. Böylece Ahilik'in yapısında meydana

gelen sosyal değişimin sonucu; göçebelikten yerleşik hayata geçiş olarak nitelendirebiliriz (Güllülü, 1977; Gülerman, 1993).

Anadolu'nun en kesif ve uç yerlerinde yani göçebe unsurunun olduğu yerlerde Ahi zaviyeleri kurulmuştur. Şu halde buralara Ahi zaviyelerinin kurulması, özellikle de köylerin kurulması ve yerleşiminde Ahilerin önemli hizmetleri olmuştur. Ayrıca bu zaviyelere girebilmek yani Ahi olabilmek için bir mesleğe sahip olması mecburiyeti göz önüne alınırsa ve bu zaviye mensuplarının çevre halktan olacağı düşünülürse, buralarda bulunan Ahi zaviyelerin köy ve uç bölgelerde yerleşik hayata geçme hususunda ve iktisadi hayata yön vermeleri konusunda Türkmenler üzerinde ne ölçüde etkili oldukları kolaylıkla anlaşılmaktadır.

Ahi Teşkilâtı, büyük bir mesleki dayanışma ve disiplin bilinci ile çalışıyordu. Bu anlayışın sahip olduğu esnaf teşekkülleri de Müslüman olmayan sanat erbabına tekeli bir anlayışla faaliyet gösteriyordu. Böyle olunca Müslüman olmayan esnafın gittikçe kuvvetlenen Ahilik karşısında tutunması imkânsızlaşıyordu. Bundan dolayı bu duruma düşen Hıristiyan esnaf ve sanatkâr, meslek hayatlarını ancak Ahilik içinde sürdürülebileceği ortaya çıkıyordu. Müslüman olmadan Ahi olunamayacağını bilen Hıristiyan esnaftan pek çok kimse ortadan kalkmış ya da iktisadi varlıklarını Müslüman olup Ahilik'e girmekle sürdürmüşlerdir (Çetin, 1990; 244-245). Ahilik, bulunduğu bölgelerde muazzam teşkilâtıyla Hıristiyan esnafları ya ortadan kaldırmış ya da Müslüman yaparak Anadolu'yu İslamlaştırmıştır.

Anadolu'da XIII. yüzyıl başlarındaki Moğol istilasından önce bulunan Bizans şehirlerinde Rum ahalisi bulunmaktaydı. Fakat Moğol istilası sonucunda Türkistan'dan Anadolu'nun çeşitli şehirlerine gelen Türk unsuru Bizans şehirlerini fethetmişlerdi. İşte bu Anadolu şehirlerinin yalnız nüfus olarak değil; kültür, yaşayış ve ekonomik faaliyetler itibarıyla de Türkleşmesinde Ahi Teşkilâtı'nın ticaret sisteminin çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu durumu Sayın Osman ÇETİN, "Anadolu'da İslâmiyet'in Yayılışı" adlı eserinde şöyle izah etmiştir (Çetin, 1990; 245):

"...diğer eski Anadolu kasabalarından yeni alınan şehirlere gelen ve evvelki san'atlarını işlemek üzere esnaflığa başlayan Türklerin, mevcut adet gereğince, derhal Ahi Teşkilâtı'nı kurmaları ve her san'at şubesinin başına bir 'Ahi Şeyh' getirmeleri icap ediyorlardı. Bu hal bütün Batı Anadolu şehirlerinde her türlü iktisadi-ticari faaliyetin Rumlardan Türklere geçmesini zaruri kılıyordu."

Bu durum Batı uç bölgelerinin Türkleşmesine, dolayısıyla İslamlaşmasına olanak sağlıyordu. Çünkü; eski Selçuklu şehirlerinde ve kasabalarında bulunan esnaf ve sanatkâr Türkler, fetihlerle alınan Bizans şehirleri ve kasabalarına gelip yerleşmeleri ve hatta iktisadi hayata hakim olmaları sonucunda fethedilen Bizans şehirleri Türkleşiyordu.

Ahi Teşkilâtı, Fütüvvet Teşkilâtı'ndan etkilenmesi sonucunda temelde meslek kriterlerine dayanarak üç gruba ayrılmaktaydı. Bu gruplar kavli, seyfi ve şurubidir. Kavli gruptakiler sanatkârlardan, seyfi grubundakiler askerlerden ve şurubi grubundakiler ise bu iki gruba dahil olmayan diğer halktan oluşmaktaydı (Güllülü, 1977; 33). Kavli ve şurubi grubuna dahil olanlar ise kılıç elde düşman ile gaza yapıyor ve Anadolu'nun fethinin tamamlanmasına hizmet ediyorlardı (Çetin, 1990; 246). Böylece Ahi Teşkilâtı, kendi arasında görev paylaşımı yapmışlardı. Ahi Teşkilâtı, bir taraftan seyfi kolunun da katkısıyla Anadolu'nun fethedilmesinde rol oynarken, bir taraftan da kavli ve şurubi koluyla bu fethedilen Anadolu şehirlerinde iktisadi ve ekonomik hayatı kontrollerine alarak Anadolu'nun Türkleşmesinde çok önemli bir rol oynamaktaydılar.

Anadolu'nun genellikle her şehrinde yaygınlaşan Ahi zaviyeleri aynı zamanda bir mesleki ve dini eğitim yuvasıdır. Bu özelliğinden dolayı Ahi zaviyeleri kendi üyelerini, seyfi de olsalar, belli bir eğitimden geçiriyorlardı. Böylece Ahi zaviyeleri ve bölgelerde bulunan Türkmenler arasında dini eğitim ve terbiye verdiği gibi; buralarda bulunan Hıristiyanlar arasında da İslam'ı tebliğ faaliyetlerinde de bulunmaktadırlar. Bu durum hem İslam'ı yeni öğrenmeye çalışan bazı Türkmenlerin iyi bir dini eğitim almalarını ve ayrıca Hıristiyanları Müslüman yapmayı sağlıyordu. Böylece Ahi zaviyeleri Anadolu'nun bölgelerine İslamiyet'i yayıyordu (Çetin, 1990; 246).

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Türk göçmenlerini bir iş sahibi yaparak yerleşik hayata geçişi sağlamışlardır. Bunun sonucunda Anadolu'da Türk şehirleşmeciliği çok hızlı artmıştır.

Türk esnaf ve sanatkârları aralarında sağladıkları karşılıklı dayanışma ve itimat sayesinde, bulunduğu bölgelerde ayrıcalıklı bir kuvvet haline gelerek yavaş yavaş buldukları yerlerde şehir ekonomisine sahip olmuşlardır.

XIII. yüzyılın ortalarına kadar büyük çoğunlukla Türk olmayan yerli halkın tekelinde bulunan sanat ve ticaret işyerlerine Türkler de sahip olmaya, katılmaya ve dolayısıyla canlılık vermeye başlamışlardır.

Sonuç olarak Ahi zaviyeleri ve işyerlerinin Anadolu'nun Türkleşmesinde ve dolayısıyla İslamlaşmasında önemli hizmetleri olan kurumdur. Evimiz olan Anadolu'nun temeline bir taş da Ahilerin koyması, bu teşkilâtın önemini bize bir kez daha kanıtlamaktadır.

“Türkler’in Rönesansı” olarak kabul edilen Ahilik, tarih boyunca sahip çıktığı değerler doğrultusunda var olmuş ve gelecek nesillere aktarma gayreti göstermiştir. İnsani değerlerin kaybolduğu günümüz toplumsal yaşamımızda kendi öz değerimiz olan Ahiliğin doğruluk, dürüstlük, ahlak ve kalite gibi kavramlarının tekrar içlerinin doldurulması ile hayat bulacak, çalışma yaşamı da bu süreçten olumlu etkilenecektir. Günümüze modernize edilmiş Ahilik, merkezi ve yerel yönetimler, kamu/özel işletmeler olmak üzere, tüm yönetim birimlerince yönetim ve ilgili alanlara uyarlanabilecek ileri bir örgütlenme modeli olarak değerlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

- ABUŞOĞLU, Ö. (1972). Bütün Yönleriyle Ahilik ve Loncalar. *Ankara Ticaret Odası Dergisi*, (12), 34.
- AKGÜNDÜZ, A. (1999). *700. Yılında Bilinmeyen Osmanlı*. İstanbul: OSAV Yayınları.
- AKDAĞ, M. (1999). *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*. Cilt 1, Ankara: Akçağ Yayınları.
- BAYRAM, M. (1981). *Ahi Evren ve Ahi Teşkilâtı'nın Kuruluşu*. Konya: Damla Matbaacılık.
- CEYLAN, A. (1998). *Türk Kültür Tarihi*. Niğde: (Yayınevi belirtilmemiş).
- CUMBUR, M. (1986). Anadolu Şehirlerinin Kuruluşunda Ahilerin Yeri. *Türk Kültürü ve Ahilik (XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri 13-15 Eylül 1985)*, 87.
- ÇAĞATAY, N. (1997). *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÇETİN, O. (1990). *Anadolu'da İslâmiyet'in Yayılışı*. İstanbul: Marifet Yayınları.
- DEMİR, G. (2000). *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Ahilik*. İstanbul: Ahi Kültürünü Araştırma ve Eğitim Vakfı Yayınları.
- EKİNCİ, Y. (1990). *Ahilik ve Meslek Eğitimi*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- GÜLERMAN, A. (1993). *Ahi Teşkilâtının Türk Toplumunun Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÜLLÜLÜ, S. (1977). *Sosyoloji Açısından Ahi Birlikleri*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- GÜLVAHABOĞLU, A. (1991). *Sosyal Güvenlik Öncüsü Ahi Evran Veli ve Ahilik*. Ankara: Memleket Yayınları.
- KÖYMEN, M. A. (1998). *Selçuklu Devri Türk Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÖZKAN, S. (1997). *Türk Eğitim Tarihi*. Niğde: Tolunay Yayınları.
- SAVAŞ, H. (1995). *İslâm Tarihi II Emeviler ve Abbasiler Devri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- TURAN, O. (1998). *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- YAZICI, N. (1992). *İlk Türk-İslâm Devletleri Tarihi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.